

Finančna pismenost, finančna usposobljenost in finančno izobraževanje¹

Financial Literacy, Financial Capability and Financial Education

Irena Simčič, Zavod RS za šolstvo

Izvleček

V današnjem času se zaradi dinamičnih, hitro razvijajočih se ter svetovno povezanih in zapletenih finančnih trgov pojavlja vse večja in nujna potreba po finančnem izobraževanju oz. finančni pismenosti. OECD v svojih Priporočilih za finančno izobraževanje opozarja na nujnost zagotavljanja ustreznega finančnega izobraževanja posameznikov v čim bolj zgodnjem življenjskem obdobju, tudi v šolskih učnih načrtih. Pri programih, ki dajejo prednost finančnemu izobraževanju, je treba spodbujati ustrezno izobrazbo in usposobljenost izobraževalcev. Uporaba digitalne tehnologije pri izobraževanju za dvig finančne pismenosti je nujna.

Mednarodna raziskava PISA je pomembna pri vrednotenju finančne pismenosti, saj z verodostojnimi rezultati usmerja oblikovalce politik in odločevalce na mednarodni in nacionalni ravni pri oblikovanju učinkovitosti izobraževalnih pristopov.

Ključne besede: pismenost, finančna pismenost, finančno izobraževanje, finančna usposobljenost izobraževalcev, dosežki finančne pismenosti

Abstract

Today's dynamic, rapidly expanding, internationally integrated and complex financial markets are creating a growing and urgent demand for financial education or financial literacy. In its Recommendation on Financial Education, the OECD points to the need for adequate financial education for individuals as early as possible, including through school curricula. Programmes prioritising financial education should promote appropriate qualifications and educator training. It is critical to employ digital technologies in education to increase financial literacy. The international PISA survey is essential in assessing financial literacy, as it guides policy and policymakers at the global and national levels in designing adequate educational approaches with credible results.

Keywords: literacy, financial literacy, financial education, financial competence of educators, financial literacy attainment

Uvod

Različne pismenosti so trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov. Razvijajo se vse življenje v različnih okoliščinah in na različnih področjih ter prežemajo vse človekove dejavnosti. Temelj vseh drugih pismenosti je zagotovo bralna pismenost. Bralna pismenost je stalno razvijajoča se zmožnost posameznika in posameznice za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij. Ta zmožnost vključuje razvite bralne veščine, (kritično) razumevanje prebranega in bralno kulturo (pojmovanje branja kot vrednote in motiviranost za branje).

Druge vrste pismenosti označujejo zmožnost/kompetenco posameznika ali posameznice za razumevanje in reševanje proble-

mov v pisnih informacijah z določenega področja in funkcionalne pismenosti, ki poudarja, da branje ni samo sebi namen, ampak je namenjeno učinkovitemu delovanju posameznika v okolju, v katerem živi.

Pri finančni pismenosti veljajo vsa načela drugih pismenosti, predvsem pa finančna pismenost zahteva več znanja in veščin na specifičnem finančnem področju. Finančna pismenost je ena od sestavin finančne sposobnosti, ki je izražena kot informiranost o financah in finančnih trendih ter razumevanje oziroma poznavanje finančnih produktov in storitev, pojmov ter tveganj. Finančna pismenost je opredeljena kot kombinacija ozaveščenosti, znanja, veščin in vedjenja, ki je potrebna za ustrezno finančno odločanje in doseganje lastne finančne blaginje.

¹ Članek je prirejen po članku objavljenem v priročniku Razvijamo finančno pismenost https://www.zrss.si/pdf/Razvijamo_financno_pismenost.pdf

Pomen finančne pismenosti

Zadnjih nekaj let so razvite države in države v razvoju vedno bolj zaskrbljene zaradi stopnje finančne pismenosti svojih državljanov. Razlogi za to so krčenje javnih in zasebnih podpornih sistemov, spreminjanje demografskih profilov, kot je na primer staranje prebivalstva, in hiter razvoj finančnih trgov. Zaskrbljenost se povečuje z različnimi krizami (finančna, zdravstvena, varnostna, prehranska idr.) in s spoznanjem, da je pomanjkanje finančne pismenosti eden izmed dejavnikov, ki prispevajo k slabim finančnim odločitvam posameznikov s hudimi negativnimi posledicami. Zato je zdaj finančna pismenost po vsem svetu priznana kot pomemben element gospodarske in finančne stabilnosti ter razvoja.

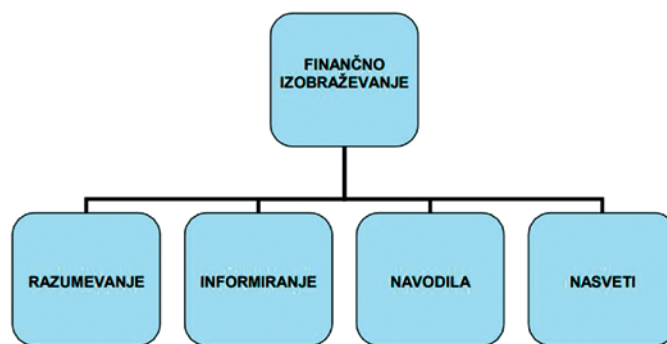
V svetu, Evropi in pri nas se v današnjih časih večja potreba po izobraževanju potrošnikov. Ti se v spremenjenih razmerah – oblikovanje evropskega skupnega trga in globalizacija – vse težje premišljeno odločajo. Še posebno to velja za področje finančnih storitev, ki so zaradi hitrega razvoja in pojavljanja vedno novih proizvodov izjemno zapletene. Potrošniki tako potrebujejo nekatere veščine, znanja in strategije, ki jim olajšajo vsakdanje odločanje. V prihodnosti bo še več takih sprememb, zato vse kaže, da bo za potrošnike finančno izobraževanje postalo nujna vseživljenjska izkušnja. Posamezniki bodo morali že od zgodnje mladosti finančne opravke sprejeti kot samoumeven del življenja in se učinkovito odločati. Očitno je, da imajo danes mladi veliko večjo finančno odgovornost, kot so jo imeli njihovi starši v svoji mladosti, vendar kot kažejo raziskave, ti še neizkušeni potrošniki težje dojemajo naravo te odgovornosti kot starejša generacija.

Finančna pismenost je dokaj novo področje, saj je Svet Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj – OECD je leta 2005 prvič sprejel Priporočila o načelih in dobrih praksah za finančno izobraževanje in ozaveščanje, predvsem ob upoštevanju, da raziskave in ankete o finančni pismenosti, ki so bile izvedene v državah članicah OECD, kažejo, da potrošniki niso dovolj finančno pismeni in se ne zavedajo nujnosti finančne izobrazbe.

Članice OECD področju finančnega opismenjevanja in izobraževanja namenjajo veliko pozornosti, zato od vseh članic OECD pričakujejo konkreten program finančnega izobraževanja na nacionalni ravni. Tudi Republika Slovenija je v pristopnem procesu k OECD v letu 2010 pripravila in sprejela Nacionalni program finančnega izobraževanja. Naš Nacionalni program finančnega izobraževanja uporablja pristop na podlagi dobrih nacionalnih in mednarodnih praks in vsebuje rešitve ciljno usmerjenih shem finančnega izobraževanja, ki so primerne za slovensko okolje. Posamezniki se v Republiki Sloveniji izobražujejo na različne načine, to je formalno in neformalno, zato enoten način, ki bi ustrezal vsem, ni mogoč.

Opredelitev finančnega izobraževanja

Na temelju opredelitve OECD² je **finančno izobraževanje** proces, s katerim uporabniki finančnih storitev/vlagatelji (v na-

Slika 1: Razmejitev finančnega izobraževanja po OECD

daljnem besedilu: posamezniki) izboljšajo svoje razumevanje finančnih produktov, pojmov in tveganj ter na podlagi informacij, navodil in objektivnih nasvetov razvijajo sposobnosti in zupanje za krepitev ozaveščenosti o finančnih tveganjih in priložnostih, sprejemajo odločitve na podlagi dobre obveščenosti, so seznanjeni, kje poiskati pomoč, ter sprejemajo druge učinkovite ukrepe za izboljšanje svoje blaginje.

Informacije vključujejo dejstva, podatke in posebno znanje, s pomočjo katerih se posamezniki seznanijo s finančnimi priložnostmi, drugičnimi možnostmi in posledicami izbora.

Navodila zagotavljajo usposabljanje in vodenje, s katerima posamezniki pridobijo veščine in zmožnosti za razumevanje finančnih pogojev in konceptov.

Nasveti posamezniku pomagajo pri razumevanju splošnih finančnih zadev in produktov ter omogočajo najboljše izkoriščanje pridobljenih informacij in navodil.

OECD je leta 2003 začel daljnosežen finančno-izobraževalni projekt, da bi se odzval na vse večjo zaskrbljenost vlad glede možnih posledic slabe finančne pismenosti. Leta 2008 je OECD oblikoval Mednarodno mrežo finančnega izobraževanja (INFE), ki uporablja in vključuje izkušnje in znanje iz razvitih gospodarstev ter gospodarstev v razvoju.

V tem kontekstu sta OECD in njegova mreža INFE opredelila finančnoizobraževalne programe v šolah in mednarodno merjenje finančne pismenosti kot prednostne naloge ter ustanovila posebne podskupine strokovnjakov, da bi začeli poglobljeno zbirati podatke in razvijati ciljne programe.

Finančno izobraževanje otrok in mladostnikov v šolah ali drugje ni nekaj novega. Dejstvo je, da je finančna pismenost vedno bolj nujna življenjska veščina in že v Priporočilih OECD se predlaga, naj se finančno izobraževanje začne v šoli. Ljudje bi se morali izobraziti o finančnih problemih tako zgodaj, kolikor je mogoče³ (OECD, 2005b). Obstajata dva glavna razloga za to priporočilo: pomen osredotočanja na mladostnike in učinkovitost zagotavljanja finančne izobrazbe v šolah. Mlajšim generacijam se ne bo treba spopasti le z vedno bolj kompleksnimi finančnimi proizvo-

2 Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies (2005). Paris: OECD.

3 OECD (2005b). Recommendation on principles and good practices for financial education and awareness. OECD: Directorate for Financial and Enterprise Affairs.

di, storitvami in trgi, temveč bodo najverjetneje v odrasli dobi morale prevzemati več finančnih tveganj kot njihovi starši.

Premalo finančnega izobraževanja v mladih letih in premalo zavedanja o koristih stalnega finančnega izobraževanja vodi k manjšemu finančnemu znanju tudi na delovnem mestu in v drugih okoljih. Zato je pomembno, da zagotovimo zgodnje priložnosti in možnosti za postavitve temeljev finančne pismenosti. Poleg priprave mladih ljudi na odraslo življenje lahko finančno izobraževanje v šolah zajema tudi finančne teme, ki se neposredno tičejo mladih ljudi. Med potrošniki finančnih storitev je veliko otrok, in to od zgodnjega otroštva dalje. Ni nenavadno, da imajo spletne račune ali da uporabljajo mobilne telefone (z različnimi možnostmi plačevanja), še preden postanejo najstniki, in jasno je, da bi jim pri uporabi teh proizvodov koristile večšine finančne pismenosti.

Načini ugotavljanja dosežkov izobraževanja na področju finančne pismenosti

Do konca devetdesetih let 20. stoletja so mednarodne primerjave izidov izobraževanja v OECD temeljile predvsem na meritvah

števila let šolanja, kar pa ni zanesljiv kazalnik tega, kaj ljudje dejansko znajo in zmorejo. Zato je OECD z mednarodno raziskavo PISA, ki neposredno preverja znanja in spretnosti na različnih področjih, z mednarodno dogovorjenimi merili in kazalniki ter merjenjem s podatki učencev, učiteljev, dijakov, šol in šolskih sistemov omogočilo razumevanje razlik v uspešnosti ter pomembnost mednarodnega sodelovanja za izboljšave na podlagi pridobljenih in primerljivih podatkov.

Mednarodna raziskava PISA je poleg merjenja bralne, naravoslovne in matematične pismenosti prvič leta 2012 izvedla prvo veliko mednarodno raziskavo, ki je ocenjevala finančno pismenost mladostnikov (15-letnikov). V tej raziskavi je sodelovala tudi Slovenija. Pri merjenju znanja in veščin je raziskava PISA upoštevala finančno pismenost v vsej svoji širini, kajti ni merila le tistega, kar se v šolah uči, temveč tudi pripravljenost mladih ljudi na življenje zunaj okvira obveznega šolanja in še posebej njihovo sposobnost, da uporabijo znanje in veščine.

Pomen raziskave PISA pri natančnem merjenju finančne pismenosti je, da priskrbi podatke na nacionalni ravni in z verodostojnimi rezultati lahko usmerja oblikovalce politik in drugim odločevalcem daje v razmislek učinkovitost trenutnih pristopov na nacionalni ravni pri finančnem izobraževanju.

Preglednica 1: Lestvica petih ravni finančne pismenosti po OECD/INFE

Raven	Zmožnosti, ki jih izkazujejo učenci na tej ravni finančne pismenosti
1	Učenci, ki izkazujejo znanje in spretnosti na najnižji ravni finančne pismenosti, prepoznajo osnovne finančne produkte in izraze ter interpretirajo informacije s temeljnimi finančnimi pojmi. Prepoznajo razliko med potrebami in željami ter znajo sprejemati preproste odločitve o vsakodnevni porabi. Učenci znajo prepoznati vsakodnevne finančne dokumente, kot je npr. račun. Uporabljajo posamezne in osnovne številske operacije (seštevanje, odštevanje ali množenje) v finančnem kontekstu, s katerimi so se verjetno že osebno srečali.
2	Učenci uporabljajo svoje znanje o običajnih finančnih produktih in običajnih finančnih izrazih in konceptih. Podane informacije lahko uporabijo v finančnih kontekstih, ki so zanje neposredno pomembni. Prepoznajo lahko vrednost preprostega proračuna in znajo razložiti osnovne značilnosti vsakodnevnih finančnih dokumentov. Uporabljati znajo posamezne osnovne številske operacije, vključno z deljenjem za odgovore na finančna vprašanja. Razumejo razmerja med različnimi finančnimi elementi, kot so znesek uporabe in nastali stroški.
3	Učenci razumejo in znajo uporabiti svoje poznavanje pogosto uporabljenih finančnih konceptov, izrazov in pojmov v raznolikih situacijah, ki so zanje pomembne. Na tej ravni začnejo razmišljati o posledicah finančnih odločitev in znajo pripraviti preproste finančne načrte v znanih okoliščinah. Znajo preprosto razložiti različne finančne dokumente in uporabiti vrsto osnovnih številskih operacij, vključno z računanjem odstotkov. Izbrati znajo različne številske operacije, ki so potrebne za reševanje rutinskih številčnih operacij v razmeroma običajnih kontekstih finančne pismenosti, kot so prihodki, odhodki oziroma proračunski izračuni posameznika.
4	Učenci lahko uporabijo svoje razumevanje manj pogostih finančnih pojmov in izrazov predvsem v kontekstih, ki bodo zanje pomembni, ko bodo odrasli. To je na primer v banki z upravljanjem bančnega računa in sestavljene obresti pri različnih bančnih in varčevalnih produktih. Na tej ravni znajo razložiti in oceniti vrsto podrobnih finančnih dokumentov, kot so bančni izpiski, in drugi manj pogosto uporabljeni finančni produkti. Znajo razložiti ustrezne finančne odločitve ob upoštevanju dolgoročnih posledic, kot so npr. razumevanje celotnih stroškov, ki nastanejo pri odplačevanju posojila v različnih časovnih obdobjih in drugo. Prav tako so sposobni reševati rutinske probleme, ki nastajajo v manj pogostih finančnih okoliščinah.
5	Na tej ravni učenci uporabijo svoje razumevanje številnih finančnih izrazov in pojmov v različnih okoliščinah, ki bodo za njihovo življenje morda pomembne šele dolgoročno. Znajo analizirati različne finančne produkte in upoštevati značilnosti finančnih dokumentov, ki so pomembne, vendar niso navedene ali niso takoj opazne, kot so na primer transakcijski stroški. Učenci opravljajo z visoko stopnjo natančnosti in rešujejo različne finančne probleme ter znajo argumentirano opisati možne rezultate finančnih odločitev ter s tem pokažejo razumevanje širšega finančnega okolja, kot je na primer dohodnina.

V raziskavi PISA je finančna pismenost opredeljena kot posameznikovo poznavanje in razumevanje finančnih pojmov in tveganj, zajema pa tudi veščine, motivacijo in samozavest za uporabo tega poznavanja in razumevanja pri sprejemanju učinkovitih odločitev v različnih finančnih kontekstih, da izboljša finančno stanje posameznikov in družbe in da lahko sodeluje v ekonomskih odločitvah. V nadaljevanju je v Preglednici 2 opredeljenih pet ravni zmožnosti finančne pismenosti.

Poleg povprečnih dosežkov posamičnih sodelujočih držav pa je smiselno tudi uvid v ravni finančne pismenosti. Ravni finančne pismenosti, ki so prikazane v preglednici 2, nam prikazujejo zmožnosti oziroma kompetence, ki jih izkazujejo učenci na posamični ravni, in nam lahko podajo natančnejše rezultate. Pomembna ugotovitev sodelujočih držav v mednarodni raziskavi merjenja finančne pismenosti PISA je tudi delež učencev, ki so dosegali **najnižjo** (raven 1) ali **najvišjo** (raven 5).

Iz Preglednice 2 je razvidno, da je med 18 sodelujočimi državami Slovenija dosegla pomembno nižje dosežke od povprečja OECD. Razloge za dosežke različnih držav pa je treba pogledati s širšega oziroma celostnega vidika ter upoštevati specifične posamičnih držav.

Eni izmed najpomembnejših specifik sta struktura izobraževalnega sistema v posamičnih državah ter vključenost finančnega izobraževanja v šolskih kurikulumih.

V Preglednici 2 so rezultati merjenja finančne pismenosti sodelujočih držav (PISA 2012), kjer je razvidno, kakšen odstotek učencev v posameznih državah je dosegal bodisi najnižjo oziroma najvišjo raven.

Kitajska – Šanghaj, Belgija – Flamska, Avstralija in Nova Zelandija imajo najvišji delež učencev, ki so dosegli najvišjo raven finančne pismenosti oziroma so njihovi dosežki pomembno višji od povprečja OECD.

Preglednica 2: Dosežki učencev raziskave PISA 2012 – finančna pismenost in delež dosežkov na najnižji in najvišji ravni, izraženo v odstotkih

	Povprečni dosežek	Delež najmanj uspešnih (raven 1 ali manj), izraženo v %	Delež najuspešnejših (raven 5 ali več), izraženo v %
OECD povprečje – 13	500	15,3	9,7
Šanghaj – Kitajska	603	1,6	42,6
Belgija – Flamska	541	8,7	19,7
Estonija	529	5,3	11,3
Avstralija	526	10,4	15,9
Nova Zelandija	520	16,1	19,3
Češka	513	10,1	9,9
Poljska	510	9,8	7,2
Latvija	501	9,7	4,6
ZDA	492	17,8	9,4
Ruska federacija	486	16,7	4,3
Francija	486	19,4	8,1
Slovenija	485	17,6	5,8
Španija	484	16,5	3,8
Hrvaška	480	16,5	3,8
Izrael	476	23,0	8,5
Slovaška	470	22,8	5,7
Italija	466	21,7	2,1
Kolumbija	379	56,5	0,7

Pomembnejši višji dosežek od povprečja OECD

Dosežek se pomembno ne razlikuje od povprečja OECD

Pomembno nižji dosežek od povprečja OECD

Slovenija pa ima delež učencev, ki so dosegli najvišjo raven finančne pismenosti le 5,8 odstotka, kar je pomembno nižji dosežek od povprečja OECD, ki znaša 9,7 odstotka.

Podatke raziskave PISA iz leta 2012 (ki je takrat potekala prvič) s področja finančne pismenosti smo uporabili zato, ker **je Slovenija sodelovala le v tej raziskavi PISA** (do zdaj so potekale že tri) s področja finančne pismenosti in smo želeli primerjati dosežke naših učencev z drugimi sodelujočimi državami.

Rezultati, predstavljeni v tretji raziskavi PISA 2018, zagotavljajo navzkrižno primerljivo merilo finančne pismenosti 15-letnih dijakov v sodelujočih državah ter raziskujejo povezavo s stopnjami finančne pismenosti in možnostmi za pridobivanje finančne pismenosti v šoli, doma in na podlagi osebnih izkušenj. Pri omenjeni raziskavi je sodelovalo približno 117.000 petnajstletnikov, ki so izpolnjevali testne vprašalnike. S testnimi vprašalniki se je ocenjevalo znanje in spretnosti najstnikov na področju denarnih zadev in osebnih financ. Vprašanja v testu so obravnavala teme, kot so poslovanje z bančnimi računi in plačilnimi karticami, razumevanje obrestnih mer za posojilo ali izbiro med različnimi finančno ugodnejšimi paketi mobilne telefonije. V raziskavi PISA 2018 se je že tretjič ocenjevala sposobnost učencev, da se soočijo z resničnimi oziroma avtentičnimi življenjskimi situacijami, ki vključujejo finančna vprašanja in odločitve.

V Preglednici 3 so rezultati merjenja finančne pismenosti sodelujočih držav PISA 2018 (Slovenija, kot že omenjeno, v tej raziskavi ni sodelovala), kjer je razvidno, kakšen odstotek učencev v posameznih državah je dosegal bodisi najnižjo oziroma najvišjo raven.

Estonija, Finska, sodelujoče kanadske province (Britanska Kolumbija, Manitoba, Novi Brunswick, Nova Škotska, Nova Fundlandija in Labrador, Nova Škotska, Ontario in Otok princa Edwarda), Poljska, Avstralija in ZDA imajo najvišji delež učencev, ki so dosegli najvišjo raven finančne pismenosti oziroma so njihovi dosežki pomembno višji od povprečja OECD.

Slovaška, Italija, Čile, Srbija, Bolgarija, Brazilija, Peru, Gruzija in Indonezija pa imajo delež učencev, ki so dosegli najnižjo raven finančne pismenosti v razponu od 21,2 (Slovaška) do 57,4 odstotka, kar so pomembno nižji dosežki od povprečja OECD, ki znaša 14,7 odstotka.

Rezultati, predstavljeni v tej tretji raziskavi PISA 2018, zagotavljajo navzkrižno primerljivo merilo finančne pismenosti 15-letnih dijakov v sodelujočih državah ter raziskujejo povezavo s stopnjami finančne pismenosti in možnostmi za pridobivanje finančne pismenosti v šoli, doma in na podlagi osebnih izkušenj.

Približno eden od sedmih učencev v 13 državah ne zna sprejeti niti preprostih odločitev o vsakodnevni porabi.

V povprečju le eden od desetih učencev dosega najvišjo raven finančne pismenosti. Ti učenci so že sposobni sprejemati finančne odločitve v okoliščinah, ki bodo zanje pomembne šele pozneje v življenju.

Finančno izobraževanje v izobraževalnem sistemu

Pomembna dejavnika uspešnosti s področja finančne pismenosti sta zagotovo izobraževalni sistem in vključenost finančne pismenosti v šolski kurikulum.

Finančna pismenost je sposobnost, ki se prepleta prek številnih vidikov vsakdanjega življenja. Srečujemo se z nepredvidljivimi situacijami in dogodki, kot so na primer recesija, epidemija covid-19, energetska in prehranska kriza idr. Vse naštetito temeljito poudarja pomembnost finančne in potrošnikove pismenosti ter ključen pomen usposabljanja o finančni pismenosti v šolskem sistemu.

Finančno izobraževanje je v slovenskem izobraževalnem sistemu vključeno v različne predmete. OECD v priporočilih za finančno izobraževanje opozarja na nujnost zagotavljanja ustreznega izobraževanja posameznikov čim bolj zgodaj v njihovem življenju, tudi v šolskih učnih načrtih. Deli finančnega izobraževanja v slovenskem izobraževalnem sistemu so vključeni v mnogo učnih predmetov. S posameznimi finančnimi pojmi se učenci že zdaj seznanjajo pri posameznih predmetih v osnovni in srednji šoli.

Pri pregledu šolskih sistemov v Evropi in v svetu⁴ so v obveznem osnovnošolskem izobraževanju vsebine, ki obravnavajo finančno izobraževanje, vključene v predmet Home Economics ali po naše gospodinjstvo. V zadnjih letih so nekatere države predmet gospodinjstvo poimenovala (npr. Consumer Education, Human Science, Applied Human Science, Home Economics and Economic Management, Domestic Economy and Households idr.). Vsebina preimenovanih predmetov je usmerjena v vsebinsko orientacijo vzgoje potrošnika oziroma aktivnega državljanja na področjih hrane, ki razvijajo prehransko, potrošnikovo, finančno, okoljsko ter druge pismenosti. Zanimivo je, da imajo države z najvišjimi dosežki na področju finančne pismenosti v svojih kurikulumih tudi predmet Home Economics oziroma gospodinjstvo (Estonija, Finska, Avstralija idr.), ki je v okviru obveznega izobraževanja uvrščen v starostno skupino od 11. do 15. leta starosti oziroma primerljivo z našim zadnjim vzgojno-izobraževalnim obdobjem osnovne šole.

Evropska komisija in tudi Slovenija dajeta velik poudarek finančni pismenosti in finančnemu izobraževanju za vse ciljne skupine prebivalstva.

Slovenija je opravila velik korak v napredku izboljšanja finančne pismenosti in finančnega izobraževanja v okviru projekta *Naravoslovna in matematična pismenost: spodbujanje kritičnega mišljenja in reševanja problemov* (akronim projekta NA-MA POTI).

S sredstvi Evropskega socialnega sklada je Zavod Republike Slovenije za šolstvo (vodenje konzorcija) skupaj s partnerji izpeljal projekt za udejanjanje fleksibilnih učnih okolij in prožnih oblik učenja in sledil ciljem za dvig splošnih kompetenc: naravoslovne in matematične pismenosti; spodbujanje kritičnega mišljenja in reševanja problemov ter finančne pismenosti.

4 Simčič, I., Mednarodne primerjave šolskih sistemov in umeščenost predmeta gospodinjstvo, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2009.

Preglednica 3: Dosežki učencev raziskave PISA 2018 – finančna pismenost in delež dosežkov na najnižji in najvišji ravni, izraženo v odstotkih

	Povprečni dosežek	Delež najmanj uspešnih (raven 1 ali manj), izraženo v %	Delež najuspešnejših (raven 5 ali več), izraženo v %
OECD povprečje	505	14,7	10,5
Estonija	547	5,3	19,0
Finska	537	9,9	19,9
Kanada (provinca)	532	8,8	16,7
Poljska	520	9,5	11,8
Avstralija	511	15,6	14,1
ZDA	506	16,0	12,4
Portugalska	505	14,0	8,3
Latvija	501	10,6	6,1
Litva	498	14,2	7,7
Ruska federacija	495	14,4	6,3
Španija	492	15,0	5,7
Slovaška	481	21,2	7,2
Italija	476	20,9	4,5
Čile	451	30,2	3,0
Srbija	444	33,2	2,5
Bolgarija	432	38,5	2,4
Brazilija	420	43,6	1,9
Peru	411	46,4	1,4
Gruzija	403	49,8	0,7
Indonezija	388	57,4	0,3

Pomembnejši višji dosežek od povprečja OECD

Dosežek se pomembno ne razlikuje od povprečja OECD
--

Pomembno nižji dosežek od povprečja OECD
--

V omenjenem projektu so bili razviti in preizkušeni pedagoški pristopi in strategije oz. prožne oblike učenja, ki so tudi z vključevanjem novih tehnologij pripomogle k celostnemu in kontinuiranemu vertikalnemu razvoju naravoslovne, matematične in finančne pismenosti otrok/učencev/dijakov od vrtcev do srednjih šol.

Na podlagi opredeljenih gradnikov in podgradnikov naravoslovne, matematične in tudi finančne pismenosti so konzorcijski partnerji z opisniki razvijali in preizkušali didaktične pristope in strategije za vertikalno in horizontalno udejanjanje teh gradnikov na vseh ravneh znanja v posameznih starostnih obdobjih. Skupaj z vzgojno-izobraževalnimi zavodi so izboljševali strategije interdisciplinarnega reševanja kompleksnih avtentičnih problemov in učenja z raziskovanjem ter s premišljenim vključevanjem in uporabo digitalne tehnologije za vzpostavitev prožnih

in inovativnih učnih okolij. Aktivnosti projekta so bile temelj za pripravo priporočil za razvoj naravoslovne, matematične ter finančne pismenosti v vzgojno-izobraževalnem procesu različnih starostnih obdobjev učencev in dijakov. V okviru projekta so nastali tudi strokovna gradiva in priročniki. Za področje finančne pismenosti so bili izdelani gradniki in podgradniki, ki so izšli v publikaciji z naslovom *Finančna pismenost. Opredelitev in gradniki*, ter priročnik za vzgojitelje in učitelje *Razvijamo finančno pismenost, Opredelitev finančne pismenosti s primeri dejavnosti*, kjer so podrobnejši zapisi o omenjeni tematiki.

Evropska komisija in OECD/INFE (Mednarodna mreža OECD za finančno izobraževanje) sta pripravili skupni okvir EU/OECD-INFE za finančno usposobljenost odraslih. Cilj okvira EU/OECD-INFE za finančno usposobljenost odraslih je spodbujanje skupnega razumevanja finančne usposobljenosti odraslih med

Finančno pismenost smo v projektu NA-MA POTI opredelili kot:

Finančna pismenost je zmožnost posameznika, da na osnovi finančnega znanja:

- uporablja finančne pojme in postopke v različnih življenjskih situacijah,
- analizira, utemeljuje, vrednoti in učinkovito sporoča svoje zamisli in rezultate pri oblikovanju, reševanju in interpretaciji finančnih problemov v različnih življenjskih situacijah,
- sprejema odgovorne/utemeljene odločitve s prepoznavanjem razlik med željami, zmožnostmi in dejanskimi potrebami,
- pridobi zavedanje o vlogi finančnih veščin in pomenu ustreznega izobraževanja na tem področju za kakovostno vsakdanje in poklicno življenje.

državami članicami in nacionalnimi organi, izobraževalnimi ustanovami, industrijo in posamezniki. Poleg tega okvir zagotavlja podlago za bolj usklajen pristop med oblikovalci politik v EU in na nacionalni ravni.

Okvir se osredotoča na kompetence v zvezi z osebnimi financami in **se ne nanaša na kompetence, ki so že zajete v drugih obstoječih okvirih**, kot so evropski okvir digitalnih kompetenc za državljane (DigComp),⁵ evropski okvir podjetniških kompe-

tenc (EntreComp)⁶ in okvir ključnih kompetenc OECD/INFE za finančno pismenost za mikro-, mala in srednja podjetja,⁷ temveč jih dopolnjuje.

Konkretnije, okvir ni namenjen kot učni načrt, temveč konceptualna podlaga, na kateri bi lahko oblikovali različne politike in ukrepe finančnega izobraževanja.

Okvir določa sklop kompetenc, ki temeljijo na rezultatih in jih je mogoče uporabiti za:

- podpiranje **razvoja, izvajanja in posodabljanja nacionalnih strategij za finančno pismenost**;
- podpiranje **oblikovanja programov finančnega izobraževanja ter razvoja učnih gradiv in orodij za finančno izobraževanje**. Prav tako bi lahko podpiral vključitev finančnega izobraževanja v učne načrte za visokošolske institucije, lahko bi se upošteval pri oblikovanju izobraževanj odraslih, namenjenih učiteljem, ter podpiral učno gradivo in programe, posebej zasnovane za pomoč finančno ranljivim skupinam. Prav tako bi lahko podpiral vzpostavitev zasebnih ali javnih kampanj za ozaveščanje;
- olajšanje **ocenjevanja ravni finančne pismenosti in vrednotenje pobud za finančno pismenost**. Lahko se na primer uporabi kot podlaga za razvoj kazalnikov finančne pismenosti, s katerimi bi se lahko ocenila učinkovitost nacionalnih pobud za finančno pismenost.⁸

V pripravi je tudi skupni okvir EU/OECD-INFE za finančno pismenost mladih, ki bo objavljen predvidoma konec koledarskega leta 2023.

Sklepne misli

Ob različnih krizah, ki pustošijo po gospodarstvih po vsem svetu, naraščajoči brezposelnosti in grozeči svetovni recesiji je bolj kot kadar koli prej pomembno, da se vprašamo, koliko mladostniki pravzaprav vedo o denarnih zadevah.

Otroci in mladostniki so zelo ranljiva skupina, ki je žal izpostavljena tudi zavajajočemu oglaševanju tudi na področju finančnega sveta. Nema lokrat so tarča zavajajočega oglaševanja.

Poslanstvo izobraževalnega sistema je, da je treba finančno pismenost med mladimi krepiti predvsem z neodvisnim finančnim izobraževanjem in omogočiti, da bo kakovostno finančno izobraževanje dostopno vsem otrokom in mladostnikom. Obravnava finančnega izobraževanja mora potekati strokovno in ne sme vključevati prikritega oglaševanja.

Zato je pomembno ustrezno usposobiti izobraževalce (učitelje), da bodo s strokovnega vidika in s kakovostnimi didaktičnimi pristopi učencem omogočili neodvisno finančno izobraževanje.

Dvig finančne pismenosti lahko v določenih fazah podpremo s sodobnimi didaktičnimi in tehnološkimi pristopi, kot je na primer uporaba digitalne tehnologije, ki prihaja v ospredje predvsem z digitalnimi oblikami finančnega sveta.

Finančno znanje in razumevanje, veščine in sposobnosti ter odgovornost so brez pomena, če jih posameznik ne zna uporabljati v praksi. Zato z uporabo različnih strokovnih gradiv poleg strokovnih znanj s področja finančne pismenosti razvijamo tudi druge pismenosti, ki vodijo k ciljem kompetentnih izobraževalcev ter opolnomočenju različnih starostnih skupin prebivalcev, predvsem pa otrok in mladostnikov.

⁵ Dig Comp, Znanstveno vozlišče EU (europa.eu).

⁶ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1317&dlangId=sl>

⁷ <https://www.oecd.org/finance/financial-education/OECD-INFE-core-competencies-framework-on-financial-literacy-for-MSMEs.pdf>

⁸ OECD/INFE (2021). Core Competencies framework on financial literacy for adults.

Viri in literatura

- Alvarez Martin, N., idr. (2007). *Potrošniško izobraževanje v razredu*. Mednarodni inštitut za potrošniške raziskave.
- Atkinson, A., in Messy, F. (2012), „Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study“, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15. OECD Publishing.
- Dig Comp, Znanstveno vozlišče EU (europa.eu).
- Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies, 2005 OECD, Paris, France.
- Nacionalni program finančnega izobraževanja (2010). Vlada Republike Slovenije.
- OECD (2005b). Recommendation on principles and good practices for financial education and awareness. Directorate for Financial and Enterprise Affairs.
- OECD (2005b). Recommendation on principles and good practices for financial education and awareness. Directorate for Financial and Enterprise Affairs.
- (OECD 2014), PISA 2012 Results: Student and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century (Volume VI). PISA, OECD Publishing.
- (OECD 2020) PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?. PISA, OECD Publishing.
- OECD/INFE, Core Competencies framework on financial literacy for adults, 2021 Recommendation of the Council on Financial Literacy. OEC/LEGAL/0461, 2022, OECD
- Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness, Recommendation of the Council, 2005. OECD.
- Sirnik, M., Vršič, V., Simčič, I., Fras Berro, F., Lovšin Kozina, F., Stopar, N., Pustavrh, S., Vreš, S., Kretič Mamič, A., Ternar, V., Angelov Troha, K., Petric, D., Kokalj, T., in Brezovnik, S. (2022). Finančna pismenost, Opredelitev in gradniki. Zbirka NA-MA POTI. Spletna izdaja dostopna na povezavi: [Financna_pismenost_gradniki.pdf](#) (zrss.si)
- Sirnik, M., Vršič, V., Simčič, I., Lovšin Kozina, F., Štrubelj, P., Angelov Troha, K., Kokalj, T., Petric, D., Vreš, S., Pustavrh, S. (2022). *Razvijamo finančno pismenost, Opredelitev finančne pismenosti s primeri dejavnosti*. Zbirka NA-MA POTI. Zavod RS za šolstvo. [Razvijamo_financno_pismenost.pdf](#) (zrss.si)
- Simčič, I. (2009). Mednarodne primerjave šolskih sistemov in umeščenost predmeta gospodinjstvo. Zavod RS za šolstvo.
- Simčič, I. (2010). National Dissemination Proposal 2010 – 2011. EUCEN.
- Simčič, I. (2011). Dolceta National Dissemination Report. EUCEN.
- Simčič, I. (2011). Dolceta online survey – Slovenia. EUCEN.
- Šterman Ivančič, K. (ur.) (2013). *Izhodišča merjenja finančne pismenosti v raziskavi PISA 2012 s primeri nalog*. Pedagoški inštitut.